

Bildet av Berte og Kristian

Et bilde i svart – hvitt. En mann og en kvinne i sine beste klær. Ingen kan se at dette er arbeidsfolk fra fattigstrøket inne på Lademoen. Bildet er tatt hos fotograf Schrøder i Trondheim, trolig i 1914. Berte har feiret sin 60-årsdag. Kristian er knapt 71 år.

(Bilde nr.1)

Berthe har et nesten umerkelig smil i munnvikene. Hun har ro i sjel og sinn. Den elegante hvite halsduken med kniplingbord står i kontrast til et ansikt som røper vilje og nøkternhet. Kristian smiler ikke. Ansiktet er uutgrunnelig. En gresk søyle og et draperi skal understreke det høytidelige ved anledningen. Men deres virkelige bakgrunn er ikke plysj og greske søyler. Det kunne heller være husmannsstua hjemme i Fåberg, røyken fra dampsagbrukene på Diseth, Reitan, Bråleiret, - eller arbeiderboligen inne på Lademoen. Anledningen er uansett høytidsstemt, - de har aldri tidligere vært fotografert sammen som ektepar.

Det synes som om Kristian fester blikket bortenfor fotograf og kamera. Kan det skyldes at brillene sitter skjevt? Nei. Han tenker. Nybarbert. Stor bart, briller med stålinnfatning og et tenksomt blick. Dette kan være både første og siste gang de fotograferes sammen. Berte har vært syk i lengre tid. Selv er han ved god helse, fortsatt i fullt arbeid. De har levd sammen i nærmere 40 år. Livet har for dem begge bestått i arbeid og strev for det daglige brød, og hverdagen har vært preget av uvisshet og uro for framtida.

Berte og Kristian har levd sine liv under gjenklagen av de moralske, økonomiske og politiske spørsmål som opptok arbeidsfolk fra 1850-tallet. Spørsmålene har ennå i 1914 ikke funnet sitt svar.

”Smil!” sier fotografen og trykker på utløseren.

Forord

Siste halvdel av 1800-tallet representerer en periode hvor det norske samfunnet gjennomgikk store endringer. Mennesker som i hovedsak hadde livnært seg i et bondesamfunn med sine grupper av selveiende bønder, håndverkere, husmannsfolk, tjenere og legdslemmer måtte gradvis omstille seg til en annen virkelighet som følge av et samspill mellom teknologiske nyvinninger, industriell utvikling og ideologiske reformer. Opptakten til de ideologiske reformene kom allerede på 1700-tallet, med opplysningstidens filosofiske, politiske og sosiale strømninger. Den engelske revolusjon i 1688, den amerikanske uavhengighetserklæringen i 1776 og den franske revolusjon i 1789 bidro til å prege tidsånden, med vekt på menneskets frihet, muligheter og iboende verdighet. Oppdragelse og opplysning ble nøkkelbegrep. I Norge kom disse ideene utover i 1800-tallet som en avspeiling av begivenheter i andre europeiske land og fra ”den nye verden”, Amerika. Mange mennesker brøt på denne tiden opp fra bygdene og flyttet til tettbygde strøk eller byer hvor industrien vokste fram, i jakt på muligheter for å virkeliggjøre drømmen om et bedre liv. Samtidig fikk innflytterne oppleve etterlevningene av det klassesdelte samfunnet, som bidro til å opprettholde store sosiale skjevheter og forskjellsbehandling av mennesker. Den omfattende folkeforflytningen bidro til å skape bolignød, økt sykkelighet og konflikter. Men dette medvirket bare til at de nye ideene fikk enda sterkere grobunn, samtidig som industrialiseringen og bedre opplysning førte til at arbeiderklassen gjennom utviklingen av sitt ideologiske fellesskap fikk økende innflytelse på samfunnets prioriteringer etter innledningen av 1900-tallet.

Kristian Simonsen og Berte Engebretsdatter var blandt de menneskene som levde sine liv i denne perioden. De var begge født i Fåberg i Sør-Gudbrandsdal henholdsvis i 1843 og 1854, men ble gift i Biri 1878, hvor Kristian og flere medlemmer av Bertes familie arbeidet ved Biri Sag og Teglverk på Diseth. I 1887-88 flyttet Berte og Kristian med syv barn til Orkdalen. Han hadde fått arbeid som maskinist på Reitan Dampsagbruk. Men i 1890-1891 dro familien videre til Byneset, hvor Kristian ble tilsatt som sagmester ved Bynæset Dampsagbruk på Bråleiret ved Gulosen. Under perioden 1891-1893 fikk de ytterligere tre barn. Deres søken etter livsopphold bragte dem i 1894 videre til Trondheim, hvor Kristian nå hadde fått arbeid som maskinist ved Moe & Hansens snekkerfabrikk i St. Olavs gate 5. Familien bosatte seg på Lademoen i Trondheim, nærmere bestemt i det typiske arbeiderstrøket ”Kolonien”. Dette området ble i sin tid omtalt som ”Ne’r-Lamo’n”. I vår tid har dette området av Østbyen fått navnet ”Svart-Lamo’n”, muligens som uttrykk for en romantisk oppfatning av arbeiderklassens levekår for tre-fire mannsaldre siden. Men de fleste av dem som bodde i dette området var hverken skittenferdige eller ulykkelige. De var først og fremst opptatt av å virkeliggjøre forventningene om ei bedre og mer rettferdig framtid gjennom iherdig arbeid. Kristian og Berte fikk i løpet av sitt ekteskap tolv barn. Ti av dem nådde voksenalder. Denne familien fikk i sin levetid oppleve et viktig tidsskille i Norges historie. Dette kom til uttrykk ikke bare ved de endringene som fulgte av industrialiseringen og nyvinningene innen samferdsel og kommunikasjon, men like mye ved de kulturstrømningene som resulterte i at mennesker smått om senn fikk egenverdi uavhengig av sosial status. Ved å følge Kristian og Berte gjennom livsferden fra Fåberg til Lademoen tegner det seg et bilde som er representativt for et stort antall mennesker i siste halvdel av 1800-tallet: strevsomme og tilpasningsdyktige slitere som var vant til å bøye nakken for skjebnens luner, - i ustoppelig strev for det daglige brød, eller i fåfengt strid mot sykdom og ydmykende nød. Noen tiår inn i det nye hundreåret kunne folk fra arbeiderklassen omsider rette ryggen og løfte blikket.

Denne boka har til hensikt å sammenstille faktiske opplysninger om Kristian og Berte, deres forfedre og deres nærmeste etterslekt. I tillegg skisseres tidsbilder fra det samfunnet de befant seg i. Historien starter i Fåberg.